

სასურსათო უსაფრთხოება საბაზრო ეკონომიკაზე გარდასვლის პერიოდის საქართველოში

(ლექცია ღმრთილმცოდნეობისათვის)

ზურაბ გარაკანიძე, პროფესორი
ნოდარ მოდებაძე, რფ. ყაბარდო-ბალყარეთის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

The Georgia's food security during the transition
(Lecture for Ph.D. candidates)

Zurab Garakanidze, Ph.D. (Economics);

Nodar Modebadze Ph.D. (Economics);

Summary

* * * * *

It is statistically confirmed that throughout last few weeks, suicide rates have significantly increased in Georgia. Especially alarming is the number of suicide among teens. Modern psychological studies have revealed that food security - food sufficiency, accessibility, as well as over-dependence on import and food safety are among the main reasons for growing suicide rates.

Suicide is not just a Georgian problem. According to data from international organizations, there is one suicide every 40 seconds around the World, i.e. about 800 thousand people die per year. The latest scientific findings show that two-thirds of suicides occur in the countries with a low level of average income; it is also known that risks of suicide increase when there is a limited access to healthcare services.

Kommersant's article 'Youth Suicide Becomes Epidemic' indicates that, at the moment, suicide growth has so far been avoided by three countries - Sweden, Finland and Austria. Psychologists explain this success by the introduction of effective government social programs. However, in case of socially stable Japan, reasons for high rates of suicide are related to the historical tradition - 'Kharakiry' instead of poor social conditions.

Mental disorders, financial problems, alcohol/drug abuse and chronic diseases are considered to be the common causes of suicides around the World. Modern psychologists believe that economic problems, including food accessibility and sufficiency, are among the main causes of suicide. It should be noted that the terms 'food security' and 'food safety' are often misused in Georgian economic literature. 'Food security' means sufficiency and accessibility of food, as well as dependency on imports, protection of domestic production, while 'Food safety' refers to the ecological purity of the product. These issues are more precisely discussed in this blog.

For ensuring of food security of the country developed states established a legal framework for food security. Many countries set up the local food procurement systems, product price regulation mechanisms, local farmers protec-

tive schemes, etc. Sometimes the non-tariff barriers have also been widely used: import quotas, licenses, subsidies, subventions, the invasion of foreign markets, social and agricultural programs, etc.

სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემა, გარემოს დაცვის, ენერგიის ახალი წყაროების გამოყენებისა და სხვა აქტუალურ საკითხებთან ერთად მიეკუთვნება მსოფლიოს გლობალურ პრობლემათა რიცხვს, რომელთა გადაჭრაზე ბევრადაა დამოკიდებული კაცობრიობის მომავალი (Римская декларация, 2012).¹

სულ უფრო მეტი მეცნიერი, პრაქტიკული მუშაკი და პოლიტიკური მოღვაწე თვლის, რომ მალე სასურსათო პრობლემა საერთაშორისო კრიზისამდე მიგვიყვანს და ექსპერტების აზრით სურსათზე მოთხოვნის ზრდა განპირობებული იქნება ორი გარემოებით: დედამიწის მოსახლეობის რიცხოვნობის ზრდითა და ყველა ქვეყნის მისწრაფებით, რათა გაზარდოს თავისი მოსახლეობის კვების კალორიულობა და ხარისხი. განგარიშების თანახმად, დედამიწის მოსახლეობა 2030 წლისათვის მიაღწევს 8,9 მლრდს. სხვადასხვა ქვეყნებს შორის კვების ხარისხისა და კალორიულობას შორის განსხვავების ლიკვიდაცია ასევე იქნება სურათზე მოთხოვნის ზრდის მძლავრი ფაქტორი. ექსპერტების ყველაზე ოპტიმისტური პროგნოზით, თუ ამოსავალ პუნქტად მხოლოდ პლანეტის მოსახლეობის აღნიშნულ ზრდასა და კვების თანამედროვე ნორმებს მივიჩნევთ, მაშინ მარცვლეულის დეფიციტი 2030 წლისათვის იქნება 526 მლნ. ტონა, ხორცის - 40 მლნ. ტონა, ზღვის პროდუქტების - 68 მლნ. ტონა. ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 80-იან წლებში მსოფლიო სასურსათო ორგანიზაციის, ფაო-ს ხელმძღვანელი ჟაკ დიუფი თვლიდა, რომ თუკი არ მოხდება სურსათის წარმოებასა და ნიადაგის ნაყოფიერებაში ტექნოლოგიური გარღვევა, XXI საუკუნის პირველივე ნახევარში უკვე შეიძლება დაიწყოს უმძლავრესი სასურსათო კრიზისი.

აღნიშნულ სფეროში სიტუაციის მოსალოდნელ გართულებასთან დაკავშირებით შესაძლებელია ცალკეულ ქვეყნებში მოხდეს ეროვნული სტრატეგიის გადასინჯვა. განვითარებული ქვეყნების ერთი ნაწილი უკვე მუშაობს ამ მიმართულებით, მათ გადახედეს უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიზ-

ნით ადრინდელი შეხედულებები ქვეყნის სასოფლო-სამეურნეო წარმოების გაზრდის შესახებ.

ტერმინი „სასურსათო უსაფრთხოება“ საერთაშორისო პრაქტიკაში შემოღებულია XX ს. 70-იანი წლებიდან, მარცვლეულის ღრმა კრიზისის შემდეგ. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის საერთაშორისო სასურსათო და სასოფლო-სამეურნეო ორგანიზაციის - ფაო-ს ეგიდით შექმნილია საერთაშორისო სასურსათო უსაფრთხოების მუდმივმოქმედი კომიტეტი.

სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემებს დიდი ყურადღება ექცევა მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში. აღნიშნული საკითხები მთავრობების პოლიტიკის ერთ-ერთი მთავარი საგანია და ამ საკითხებიდან გამომდინარე ისინი აყალიბებენ იმ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ პირობებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ მოსახლეობის სასურსათო უზრუნველყოფის პრობლემების გადაჭრას (კრისტოფ კორდონი, 2010; ვინსენტ ვოლკჰარტის, 2008)².

ამჟამად განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობას აქვს სასურსათო უსაფრთხოების საკუთარი საკანონმდებლო ბაზა. ასე მაგალითად, აშშ-ში კანონს „სასურსათო უსაფრთხოების შესახებ“ აქვს ნახევარ საუკუნეზე მეტი ხნის ისტორია. გერმანიაში, ჯერ კიდევ 1955 წელს მიიღეს კანონი „გერმანიის სოფლის მეურნეობის შესახებ“ რომელშიც აღნიშნულია, რომ სახელმწიფო ვალდებულია სასურსათო მომარაგების პრობლემა განიხილოს როგორც სტრატეგიული ამოცანა, აუცილებლობის შემთხვევაში მოახდინოს სასურსათო ფონდების ფორმირება, გამოიყენოს ეკონომიკური სტიმულირებისა და მხარდაჭერის ღონისძიებების მთელი კომპლექსი და არ დატოვოს სასურსათო პრობლემა მესამე ქვეყნებზე დამოკიდებულ მდგომარეობაში.

სასურსათო უსაფრთხოების სტრატეგიის რეალიზაცია განვითარებულ ქვეყნებში ხორციელდება სახელმწიფოს მხრივ ეკონომიკურ განვითარებაში აქტიური ჩარევის, საკუთარი სასოფლო-სამეურნეო საქონლის მწარმოებლების მიმართ თანადგომის გზით. სახელმწიფოს მხრივ მხარდაჭერას აქვს მრავალასპექტიანი ხასიათი. ესაა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის სახელმწიფო შესყიდვების სისტემა, ფასების რეგულირება, აგრარული წარმოებისთვის ხელშეწყობა, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების წარმოებაზე კვოტის დაწესება, საქონელმწარმოებელთა დაცვა საზღვარგარეთიდან უფრო იაფი სურსათით ინტერვენციისგან, სოციალური პროგრამების დაფინანსება და ა.შ. დასავლეთის ბევრი მთავრობა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების ბაზრის რეგულირებას ახდენს სათესი ფართობების დაგეგმვის, სახელმწიფოს მიერ საქონლის ნამატის შენახვისა და შემდგომი რეალიზაციის გზით, ხელს უწყობს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის საგარეო ბაზრების გაფართოებას, უზრუნველყოფს მისი ხარისხის კონტროლს, ატარებს ბუნების დაცვის ღონისძიებებს და ა.შ.

სასურსათო უსაფრთხოების არსი

საქართველოსა და პოსტსაბჭოთა ქვეყნების ისტორიაში სასურსათო უსაფრთხოების საკითხი გასული საუკუნის 70-იან წლებამდე არ წამოწეულა. ბუნებრივია, ამ პრობლემის ირგვლივ სამეცნიერო კვლევაც ამ დრომდე არ მიმდინარეობდა. თანამედროვე პირობებშიც საქართველოში პრაქტიკულად მხოლოდ ბოლო წლებში მიმდინარეობს მუშაობა სასურსათო უსაფრთხოების საკითხების შესწავლაზე, იშვიათია თუმცა მაინც გვხვდება მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფის შესახებ ფუნდამენტური გამოკვლევები (ნ. მოდებაძე, ზ. გარაყანიძე, 1998; პ. კოლუაშვილი 1999, 2004)³. ძალზე სუსტი და ნაკლებ ეფექტიანია ამ სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკა.

როდესაც ლაპარაკია უსაფრთხოებაზე, აშკარაა, რომ იგულისხმება გარკვეული საფრთხეები, რომელთა ნეიტრალიზებაც აუცილებელია, უკიდურეს შემთხვევაში უნდა შემცირდეს მათი ნეგატიური ზემოქმედება. სასურსათო უსაფრთხოება უზინარეს ყოვლისა გულისხმობს სურსათის ნაკლებობის (უკმარისობის) თავიდან აცილებას. ამასთან, სურსათის დეფიციტი განიხილება როგორც ადამიანების ფიზიოლოგიური არსებობის საფრთხე. კაცობრიობის სურსათის ნაკლებობისაგან (უკმარისობისაგან) დაცვა ნიშნავს ადამიანების ფიზიოლოგიურ გადარჩენას. თუმცა, ადამიანები უბრალოდ ფიზიკურად კი არ უნდა არსებობდნენ, არამედ უნდა ქმნიდნენ, სრულყოფდნენ გარემოსაც და საკუთარ თავსაც.

სურსათის დეფიციტი - ნიშნავს სურსათის მოხმარების დეფიციტს, ამიტომ სურსათის ნაკლებობის (უკმარისობის) საფრთხის ლიკვიდაცია განიმარტება უფრო ფართოდ, ვიდრე უბრალოდ ფიზიოლოგიური გადარჩენა. სურსათის მოხმარება უნდა იყოს ისეთ დონეზე, რომელიც უზრუნველყოფს ცხოვრების (სიცოცხლისუნარიანობის) აქტიურ და ჯანსაღ შესაძლებლობას. ამრიგად, სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ერთ-ერთი. აუცილებელი მოთხოვნაა (პირობაა) - სურსათის მოხმარების ისეთი საკმარისობა, რომელიც უზრუნველყოფს ადამიანთა აქტიურ და ჯანსაღ ცხოვრებას.

სურსათის საკმარისობა არის ის ძირითადი დებულება, რომელიც გვხვდება საერთაშორისო სასურსათო უსაფრთხოების არსებულ განმარტებებში. თუმცა, საკმარისობა განიმარტება ზოგადად და იგი ფოკუსირებულია სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტის ერთ სახეობაზე - მარცვლეულზე, რომლის არსებობა (საკმარისობა) სპეციალისტების აზრით უზრუნველყოფს მსოფლიოში სასურსათო მდგომარეობის სიმყარეს და ქმნის გარანტიებს საგანგებო მდგომარეობების შემთხვევაში. ამასთან, უსაფრთხოდ ითვლება გარდამავალი მარაგების ის რაოდენობა, რომელიც შეესაბამება მსოფლიოს მარცვლეულის მოხმარების 60 დღეს, ანუ მთელი მოხმარების 17%-ს.

ცალკეული ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემა ხასიათდება სიმწვავის სხვადასხვა ხარისხით, რომელიც განპირობებულია ამა თუ იმ ქვეყნის სანარმოო ძალების განვითარების სხვადასხ-

ვა დონით, წარმოებითი ურთიერთობებით, კლიმატურ-ნიადაგური პირობებითა და ა.შ. აშკარაა, რომ ყოველი ქვეყნის, ისევე როგორც მთელი მსოფლიოს წინაშე, დგას სურსათის ნაკლებობის (უკმარისობის) საფრთხის ნეიტრალიზაციის ამოცანა. ამ მხრივ, ცალკეული ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოება უკავშირდება საერთაშორისო სასურსათო უსაფრთხოების ძირითად პირობებს. აქედან გამომდინარე, სასურსათო უსაფრთხოების განმსაზღვრელ მოთხოვნას როგორც საერთაშორისო, ისე სახელმწიფო დონეზე, წარმოადგენს სურსათის საჭირო რაოდენობით სტაბილური უზრუნველყოფა. ესაა ფიზიოლოგიური სასურსათო უსაფრთხოება.

თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ სურსათით დიდი რაოდენობით უზრუნველყოფა ჯერ კიდევ არასაკმარისია. ადამიანს სიცოცხლის დაცვის (პროდუქტიული საკვებით უზრუნველყოფის თვალსაზრისით), მისი სრულფასოვანი ფიზიოლოგიური არსებობის პრობლემა გადაიჭრება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი მიღწეული იქნება ამ დაცვის ბოლო სტადია - მოხმარება. აღნიშნული გარემოება თავის მხრივ მოითხოვს ისეთი ეკონომიური პირობების შექმნას, მოსახლეობის შემოსავლების ისეთი დონის მიღწევას, სურსათზე ისეთი ფასების არსებობას და ა.შ., როცა შესაძლებელი გახდება მოსახლეობის სურსათზე ხელმისაწვდომობა.

ამრიგად, ადამიანის ფიზიოლოგიური არსებობის საფრთხისგან დაცვა, ამ საფრთხეთა შემცირება და ნეიტრალიზება შესაძლებელი გახდება სურსათით საკმარის დონეზე უზრუნველყოფის გზით, აგრეთვე მასზე ხელმისაწვდომობის პირობების შექმნით. სწორედ ეს ორი მთავარი დებულება - საკმარისობა და ხელმისაწვდომობა დაფიქსირებული საერთაშორისო დოკუმენტების უმრავლესობაში სასურსათო უსაფრთხოების განმარტებისას. სასურსათო უსაფრთხოება ხასიათდება, როგორც ეკონომიკის ისეთი მდგომარეობა, რომლის დროსაც ქვეყნის ყველა მაცხოვრებელს გარანტირებულად ხელეწიფება ნებისმიერ დროს მიიღოს სურსათი იმ რაოდენობით, რომელიც აუცილებელია აქტიური და ჯანსაღი ცხოვრებისათვის.

ჩვენის აზრით, სახელმწიფოს სასურსათო უსაფრთხოება უნდა განიმარტოს უფრო ფართოდ. ეს დაკავშირებულია, უპირველეს ყოვლისა იმასთან, რომ სურსათის საკმარისობა და ხელმისაწვდომობა სახელმწიფო წარმონაქმნების ფარგლებში „მუშაობს“ აგრეთვე სახელმწიფოს, როგორც ასეთის ამოცანების გადაწყვეტაზე და ამასთან დაკავშირებით აუცილებელია ხაზი გაესვას შემდეგს:

1. ისტორიული განვითარების გამოცდილება ამტკიცებს, რომ ე.წ. „მეორე ამბოხს“ შეუძლია შეარყიოს სახელმწიფო ხელისუფლების ერთი შეხედვით მყარი საფუძვლები.

2. კაცობრიობის ისტორია, სხვათაშორის, ესაა სახელმწიფოებისა და ხალხების უწყვეტი ბრძოლა თავიანთი ეროვნული ინტერესების დაცვისა და მათი რეალიზაციისათვის. თანამედროვე პირობებში ამ

ბრძოლის სიმძიმის ცენტრში წარსულში მსოფლიო ომებიდან და ლოკალური კონფლიქტებიდან გადაინაცვლებს ეკონომიკური ურთიერთ დაპირისპირებისაკენ, რომელიც ცალკეულ შემთხვევებში შეიძლება გადაიზარდოს აშკარა დაპირისპირებაში.

სურსათის საკმარისობა და ხელმისაწვდომობა ბევრად განსაზღვრავს საზოგადოებაში სოციალურ და პოლიტიკურ სტაბილურობას, რაც თავის მხრივ ქმნის სახელმწიფოს თანმიმდევრული ეკონომიკური განვითარების, მისი სიძლიერის და ავტორიტეტის განმტკიცების პირობებს და საბოლოო ჯამში ამყარებს სახელმწიფოს პოზიციებს სხვა ქვეყნებთან ეკონომიკურ დაპირისპირებაში. სხვა სიტყვებით - ხდება სახელმწიფოს პოზიციების განმტკიცება მთლიანად მისი ეკონომიკური და ეროვნული ინტერესების თვალსაზრისით. ალბათ, სწორედ ამაში მდგომარეობს სასურსათო უსაფრთხოების, როგორც ქვეყნის ეროვნული უშიშროების შემადგენელი ნაწილის როლი.

ბუნებრივია, რომ ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების აღნიშნული პოზიცია შეიძლება გახდეს ეკონომიკურ მოწინააღმდეგეთა ზემოქმედების ობიექტი. ამას გარდა, სასურსათო პრობლემის საერთაშორისო ხასიათის გამო, სურსათის საკმარისობა და ხელმისაწვდომობა არის ისეთი საერთაშორისო ზეგავლენის ქვეშ, როგორებიცაა ფასები მსოფლიო სასურსათო ბაზარზე, რყევები სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების დონეში, ლოკალური კონფლიქტები და ა.შ. სრულიად რეალურია ისეთი სიტუაცია, როდესაც აღნიშნული ფაქტორების მოქმედებამ შეიძლება ნეგატიური გავლენა იქონიოს სურსათის საკმარისობასა და ხელმისაწვდომობაზე, და აქედან გამომდინარე, გამოიწვიოს საზოგადოების დესტაბილიზაცია.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სამართლიანი იქნება იმის მტკიცება, რომ სურსათის საკმარისობა და ხელმისაწვდომობა, მართალია გარკვეულწილად არის სახელმწიფოს სასურსათო უსაფრთხოების განმსაზღვრელი ფაქტორები, მაგრამ მხოლოდ მათი ზემოქმედებით არ შეიძლება განვსაზღვროთ სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის არსი და შინაარსი. სასურსათო უსაფრთხოების შინაარსის არსებით შემავსებელს წარმოადგენს დებულება თვითუზრუნველყოფის გარკვეული დონის არსებობისა, და ამის ხარჯზე, სურსათის უზრუნველყოფის იმპორტზე დამოკიდებულების შემცირების შესახებ.

თეზისი თვითუზრუნველყოფის მიღწევის აუცილებლობის შესახებ დეკლარირებულია მთელი რიგი ავტორების მიერ. ასე მაგალითად, მეცნიერები რუსეთიდან ს. ძარასოვი და ს. ფილიევი თვლიან, რომ ქვეყანა უნდა უზრუნველყოფდეს კვების პროდუქტებით მიმდინარე და საგანგებო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას საკუთარი რესურსების ხარჯზე. ამ დარგის სლოვაკი სპეციალისტები მიიჩნევენ, რომ სასურსათო უსაფრთხოების ზღვარია სურსათის წარმოების ისეთი დონე, რომელიც უზრუნველყოფს საკუთარი რესურსებით რეალური მოთხოვნილებებ-

ის მინიმუმ 90%-ის დაკმაყოფილებას. ამავე დროს, დასავლეთის განვითარებული ქვეყნებისათვის არ არსებობს თვითუზრუნველყოფის დონის ერთიანი კრიტერიუმები. ჩვენი აზრით, აღნიშნული მოთხოვნის კორექტული ფორმულირება უნდა ითვალისწინებდეს მოცემული ქვეყნის ეკონომიკურ პოტენციალს, მისი სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ბუნებრივ-კლიმატურ და სხვა პირობებს, აგრეთვე ჩამოყალიბებულ ტრადიციებს როგორც წარმოების, ისე მოსახლეობის კვების სტრუქტურაში.

გარდა სურსათის დეფიციტის საფრთხისა, ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენს კვების პროდუქტების დაბინძურება. ასე, მაგალითად, გამწვავდა სურსათის მიკროტოქსინებით, განსაკუთრებით ფუზარიტოქსინებით დაბინძურების პრობლემა, რომელიც ხასიათდება მაღალტოქსიკურობით, იმუნოდეპრესიული მოქმედებით და აქვთ ავთვისებიანი წარმონაქმნების გაჩენის უნარი. უკანასკნელ წლებში სამჯერ და მეტად გაიზარდა პროდუქციის ნიტრატებითა და მისი დაშლის პროდუქტებით დაბინძურების დონე.

თუ განვაზოგადებთ ზემოაღნიშნულ მოსაზრებებს, მართებულად მიგვაჩნია ჩამოვყალიბოთ სახელმწიფოს სასურსათო უსაფრთხოების შემდეგი ფორმულირება: სასურსათო უსაფრთხოება - ესაა სახელმწიფოს ეკონომიკისა და მისი შესაბამისი ეკონომიკური ინსტიტუტების უნარი უზრუნველყოს ქვეყნის მოსახლეობისათვის ეკოლოგიურად სუფთა სურსათის სტაბილური საკმარისობა და ხელმისაწვდომობა იმპორტისაგან დამოუკიდებლობისა და თვითუზრუნველყოფის გარკვეული დონის პირობებში.

სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემას აქვს აგრეთვე შიგა სახელმწიფოებრივი, რეგიონალური ასპექტიც, ანუ მართებულია განხილული იქნას გარკვეული ავტონომიური ან ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული წარმონაქმნის სასურსათო უსაფრთხოება, რომლის რეგიონალური ასპექტის კვლევა, პირველ რიგში მოითხოვს მოცემული პრობლემის ირგვლივ გადასაჭრელი ამოცანების მკვეთრ გამოჯენას ცენტრსა და რეგიონებს შორის. ამასთან დაკავშირებით აუცილებელია ხაზი გაესვას იმას, რომ საკუთარი სასურსათო ბაზის განვითარების, აგროსამრეწველო კომპლექსის ეფექტიანი ფუნქციონირების, სამამულო სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებლების დაცვის ფუნდამენტურ საფუძველს წარმოადგენს სოფლის მეურნეობის განვითარებისა და დაცვის საერთო-სახელმწიფო პროგრამების საბაჟო და საგადასახადო პოლიტიკის შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზა. საქმიანობის მოცემული სფერო კი არის ცენტრალური ხელისუფლების პრეროგატივა.

რეგიონალურ დონეზე გადასაჭრელი ამოცანები დამოკიდებულია ამა თუ იმ რეგიონის არსებულ და პოტენციურ შესაძლებლობებზე, რომელიც მოიცავს სურსათისა და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების უნარს, აგრეთვე საკუთარი სახსრების აკუმულირებისა და გადანაწილების ხარჯზე სანირო

რაოდენობის სურსათის შესყიდვის საკმარისობისა და ხელმისაწვდომობის მოთხოვნების რეალიზაციის შესაძლებლობებს და ა.შ. ფაქტურად, საუბარია საერთო სახელმწიფო მასშტაბით სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციისა და სურსათის წარმოების საქმეში შრომის რეგინალურ დანაწილებაზე. ჩვენი აზრით, როგორც რეგიონის ეკონომიკის გარკვეული მდგომარეობა, მიღწეული სასურსათო უსაფრთხოება უზრუნველყოფს საკვები პროდუქტების საკმარის (სამედიცინო ნორმებით) უზრუნველყოფას საკუთარი წარმოების ან საკუთარი სახსრების ხარჯზე. ეს გულისხმობს პროდუქტების ყიდვას, საკუთარი პროდუქტების გაცვლას სხვა ქვეყნის ან რეგიონის სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებზე (Климова Н.В. 2012).⁴ ის მსოფლიო ვაჭრობაში გათვლებების არსებობის შემთხვევაშიც კი უზრუნველყოფს სურსათის ხელმისაწვდომობის შესაბამის დონეს და სასურსათო მომარაგების შეფერხებების მაქსიმალურად აღმოფხვრას.

სასურსათო უსაფრთხოების დონის შეფასების მეთოდური საკითხები

სასურსათო უსაფრთხოების დონის შეფასება განაპირობებს მისი ძირითადი შემადგენელი ელემენტების - სურსათის საკმარისობისა და ხელმისაწვდომობის, მისი ეკოლოგიური სისუფთავის, აგრეთვე თვითუზრუნველყოფის დონის დახასიათების აუცილებლობას. ამასთან, ზემოაღნიშნული მახასიათებლების დონის უბრალო გათვლა სასურსათო უსაფრთხოების შეფასებაში აშკარად არასაკმარისია. ცხადია, რომ აუცილებელია არსებობდეს შედარების გარკვეული ბაზა, რომელთან თანაფარდობაშიც შესაძლებელი იქნება გაკეთდეს გარკვეული დასკვნები სასურსათო უსაფრთხოების მიღწეული (არსებული) დონის მიუღებლობის ან საკმარისობის შესახებ. საქმე ეხება ადამიანს ცხოველქმედების ე.წ. „ზღვრულ“ მაჩვენებლებს. მათ შორის შეიძლება გამოიყოს შემდეგი:

- კვების კალორიულობა (ენერგეტიკული ფასეულობა);
- მოხმარებული ძირითადი საკვები ნივთიერებების რაოდენობა (ცილები, ცხიმები, ნახშირწყლები, მინერალური ნივთიერებები და ვიტამინები);
- პროდუქტების დაბინძურების ხარისხი;
- სურსათის იმპორტზე დამოკიდებულება;
- სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის სამამულო მწარმოებლის დაცვა.

კვების კალორიულობა (ენერგეტიკული ფასეულობა)

ენერგიის მოხმარების დონის მხრივ გამოყოფენ სიცოცხლისუნარიანობის სამ დონეს:

- ოპტიმალური სიცოცხლისუნარიანობა 2500-3500 კკალ დღეში მოხმარების პირობებში;

-არასრულყოფილი სიცოცხლისუნარიანობა 1500-2500 კკალ დღეში მოხმარების პირობებში (ამასთან თვლიან, რომ ამ მაჩვენებლის ქვედა ზღვარი შეესაბამება ოპტიმალური სიცოცხლისუნარიანობის ნახევარს);

-კრიტიკული სიცოცხლისუნარიანობა 1000-1500 კკალ დღეში მოხმარების პირობებში.

ზოგიერთი რუსი მეცნიერის მოსაზრებით შეიძლება გამოიყოს ორი ზღვრული სიდიდე;

- საშუალოსტატისტიკური ადამიანის ნორმალური სიცოცხლისუნარიანობის მიღწევის უზრუნველსაყოფად კვების კალორიულობა უნდა იყოს 2500-3500 კკალ დღეში;

- კვების კალორიულობა ნაკლები ვიდრე 1000-1500 კკალ დღეში არის სიცოცხლისუნარიანობის კრიტიკული დონე, რომელიც მნიშვნელოვნად ამცირებს სიცოცხლის ხანგრძლივობას (Ефимов А.Б., Новоселова Н.Н. 2012).⁴

ფაო-ს კლასიფიკაციით ის პირები, რომლებიც იღებენ 1520 კკალ-ს დღეში, მიეკუთვნებიან მოშიშშილეთა კატეგორიას, ხოლო ისინი, რომლებიც იღებენ 2150 კკალ-ს დღეში იმ ადამიანების კატეგორიაში არიან, რომლებიც შიმშილობის ზღვარზე იმყოფებიან.

რუსი მეცნიერების მიერ მოყვანილი კვების კალორიულობის ზღვრული მაჩვენებლები, ჩვენი აზრით, ხასიათდება დიდი ამპლიტუდით კალორიულობის ქვედა ზღვარსა და საშუალო ადამიანის კრიტიკულ სიცოცხლისუნარიანობის ზედა ზღვარს შორის - თითქმის 1000 კკალ დღეში, რაც ართულებს კვების ენერგეტიკული ფასეულობის განსაზღვრას. მაგალითად, როგორ შევაფასოთ ენერგეტიკული ფასეულობა - 1500-2000 კკალ დღეში დიაპაზონში? ამ თვალსაზრისით უფრო მისაღებია ფაო-ს კლასიფიკაცია, რომელიც განსაზღვრავს კალორიულობის კრიტიკულ დონეს (ზღვრული სიდიდე) 2150 კკალ დღეში რაოდენობით.

ნივთიერებათა ცვლის, ორგანიზმის ზრდისა და განვითარებისათვის ადამიანს ესაჭიროება ძირითადი საკვები ნივთიერებები, რომლებიც სხვადასხვა პროდუქტებშია თავმოყრილი. სპეციალისტების აზრით, ყველაზე აუცილებელი და შეუცვლელია რძის, ხორცის, პურისა და კარტოფილის, ცხიმების, შაქრის პროდუქტები. პროდუქტების ეს ჯგუფები უზრუნველყოფენ კვების 90%-მდე კალორიულობას. აქ შეიძლება გამოვყოთ საკვები ნივთიერებების უზრუნველყოფის ორი ძირითადი სფერო: საკმარისი - 100% და კრიტიკული - 50%-ზე ნაკლები.

დაბინძურებული პროდუქტების მოხმარება

კვების პროდუქტებში შეიძლება აკუმულირებული იყოს ადამიანის ჯანმრთელობისათვის მავნე ნივთიერება მათი მოყვანის (ნედლეულის მიღების) სტადიაზე, აგრეთვე, გადამუშავების, შენახვის, რეალიზაციის პროცესში. კვების პროდუქტების „დაბინძურების“ წყარო შეიძლება იყოს: ნიადაგი,

განსაკუთრებით ისეთი, რომლებიც სამრეწველო ცენტრებთან ან ავტომაგისტრალებთან ახლოს მდებარეობს და ა.შ.; მინერალური სასუქები, ძირითადად ფოსფატები, რომლებიც შეიცავენ ისეთ ტოქსიკურ ნივთიერებას, როგორიცაა სტრონციუმი; ნაკელი, რომელშიც შეიძლება იყოს მძიმე ლითონები და ორგანული ტოქსონები; წყალი და ავტოსფერული ჰაერი.

სურსათის იმპორტზე დამოკიდებულება

მოცემული ფაქტორის ზღვრული სიდიდის ზუსტი ფორმულირება, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, დაკავშირებულია:

— სოფლის მეურნეობის განვითარების პირობების შეფასებასთან;

— იმ პროდუქტების ჩამონათვალის განსაზღვრასთან, რომლებზეც თვითუზრუნველყოფა პირველ რიგში უნდა იყოს ორიენტირებული;

— სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სფეროში საერთაშორისო-სავაჭრო კავშირების შეფასებასთან. საქართველოს ბუნებრივ-კლიმატური პირობებიდან გამომდინარე გაძნელებულია ქვეყნის მოსახლეობის მოთხოვნილების დაკმაყოფილება ზოგიერთ პროდუქტებზე საკუთარი წარმოების ხარჯზე. თუმცა, ერთი მხრივ, საჭიროა განისაზღვროს პროდუქტების ცალკეული სახეები (ძირითადები), რომელთა წარმოებისთვის არსებობს მეტნაკლებად მისაღები პირობები და მთელი ძალები წარიმართოს ამ პროდუქტების თვითუზრუნველყოფის მისაღწევად. მეორეს მხრივ, ისეთი სპეციალიზებული დარგების არსებობა, როგორებიცაა ღვინის და ჩაის წარმოება (მათი განვითარებისათვის სახელმწიფოს მხრიდან ძლიერი მხარდაჭერის პირობებში) იძლევა იმის საშუალებას, რომ მათი ექსპორტის ზრდის კვალობაზე ამონაგები თანხები გამოყენებული იქნება სხვა აუცილებელი სურსათის შესაძენად.

სურსათის წარმოების სექტორში სავაჭრო-ეკონომიკური კავშირების ხასიათის შეფასება უნდა მოიცავდეს იმ ქვეყნებთან პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობების ანალიზს, საიდანაც ხდება სურსათის უმეტესი ნაწილის იმპორტი. აუცილებელია გაირკვეს:

— რამდენადაა ეს ურთიერთობები სტაბილური, ურთიერთხელსაყრელი და როგორია მათი განვითარების პერსპექტივები;

— როგორია სახელმწიფოს პოზიციები (ეკონომიკური და პოლიტიკური) სურსათის ექსპორტიორ ქვეყნებში;

— როგორია იმპორტის სტრუქტურა - ანუ შემოიტანება უფრო მეტად ნედლეული თუ მზა პროდუქცია;

— როგორია სავაჭრო ბალანსი ამ ქვეყნებთან და ა.შ.

ამ პარამეტრების დადგენისთვის დიდ მნიშვნელობა აქვს გლობალურ ბაზრებზე ფასების ანალიზს. ჩვენი ინფორმაციით, 2014—2015 წლების პერიოდში მსოფლიოს სურსათის ბირჟებზე ფასწარმოქმნა

კლების ტენდენციით ხასიათდება. FAO-ს მონაცემებით, სასურსათო ფასების ინდექსი 2015 წლის აპრილში, მარტთან შედარებით 1.2 პროცენტით შემცირდა, ხოლო 2014 წლის ანალოგიურ პერიოდთან — 19.2 პროცენტით. მაგრამ 2012—2013 წლებში მწარმოებელ ქვეყნებში ხორბლისა და სიმინდის მოსავლიანობის მკვეთრი შემცირება გლობალური სასურსათო კრიზისის საფრთხეს სამომავლოდ არ გამოიწვავს. ეს საქართველომ, როგორც სურსათის იმპორტიორმა ქვეყანამ, უნდა გაითვალისწინოს. მით უფრო, რომ რეგიონის მეზობელი ქვეყნები ამ მიმართულებით ქმედით ღონისძიებებს უკვე ატარებენ. ეს განსაკუთრებით ხორბალს ეხება.

ჯერ კიდევ 2013 წლის მისში, FAO-ს ექსპერტები ხორბლის მოსავლიანობის მხრივ ყურადღებას შავი ზღვის რეგიონის ქვეყნებში მოთხოვნისა და მიწოდების არასახარბიელო თანაფარდობაზე ამხვილებდნენ. ეს თანაფარდობა დღესაც არ არის დაბალანსებული. კერძოდ, 2012—2013 წლებში, მარცვლეულის მოსავალი შემცირდა რუსეთში, უკრაინასა და ყაზახეთში. იმ წლებში რუსეთში გვალვისგან განადგურდა მილიონნახევარი ჰექტარი ნათესი. ამასთან, რუსეთის და უკრაინის მთავრობების მიერ, 2010—2011 წლებისგან განსხვავებით, ექსპორტის შეზღუდვაზე 2013—2014 წლებში უარის თქმამ დადებითი როლი ითამაშა მსოფლიოს მარცვლეულის კონიუქტურაზე. ამან, მარცვლეულის მიწოდების შეფერხებების მიუხედავად, შეამცირა სპეკულაცია ამ ბაზრებზე.

სამწუხაროდ, საქართველოს სოფლის მეურნეობაში განხორციელებული სახელმწიფო სუბსიდიების მიუხედავად, 2015 წლის განმავლობაში წარმოებული სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის რაოდენობით, საქართველო რეგიონში ერთ-ერთი აუტსაიდერია. ამ მაჩვენებლებით საქართველოს ისეთი მცირემიწიანი ქვეყანაც კი უსწრებს, როგორიც სომხეთია. სულ 29 ათ. კვ. კმ განფენილი სომხეთი თითქმის ყველა კომპონენტში სფოზნის მასზე თითქმის ორჯერ დიდ საქართველოს. მაგალითად, სომხეთმა 2014 წელს 691 ათ. ტონა კარტოფილი აწარმოა, მაშინ როცა საქართველომ — მხოლოდ 196 ათ. ტონა და ა.შ. ანალოგიური ვითარებაა სხვა კულტურებთან მიმართებაშიც (იხ. ცხრილი 1).

ოფიციალური სტატისტიკით, საქართველო ყოველწლიურად 750-800 ათ. ტონა ხორბალს მოიხმარს. სამამულო წარმოება კი ამ მოცულობის მხოლოდ 10-15%-ს აკმაყოფილებს. ჩვენთან 2008-2009 წლებში ხორბლის იმპორტის 75-80% ძირითადად რუსეთიდან შემოდიოდა, მაგრამ 2011-2012 წლებში ამ პროდუქციის უმსხვილესი მომწოდებელი უკრაინა გახდა. ამ პერიოდში უკრაინიდან ხორბლის იმპორტი გაიზარდა როგორც მოცულობით, ისე ღირებულებით.

თუმცა, ჩვენი ინფორმაციით, 2013 წლის ივლისის დასაწყისიდან გაფორმდა შეთანხმებები რუსეთიდან საქართველოში ხორბლის შემოტანაზე. სავარაუდოდ, რუსულ ხორბალზე ამ კონტრაქტის გა-

ფორმება გამოწვეული იყო იმით, რომ 2013 წლის 1 ივნისიდან რფ-მ მოხსნა 2011 წელს შემოღებული ემბარგო ხორბლის ექსპორტზე და ამჟამად, უკრაინასთან შედარებით, მისი ხორბალი იაფია. ფასი ტონაზე 385 დოლარიდან 300-320 დოლარამდე დაეცა. თუმცა, საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ უნდა გაითვალისწინოს, რომ 2015 წლის 16 აპრილს რუსეთში გამართულ „მარცვლეულის მრგვალ მაგიდაზე“ რუსმა ანალიტიკოსებმა განაცხადეს, რომ 2015 წელს მარცვლეულის წარმოება დაიკლებს 4.6%-ით გასულ წელთან შედარებით და 100.4 მლნ ტონა იქნება. ამიტომ, ზემოაღნიშნული გაიაფება, თუ გავითვალისწინებთ FAO-ს ნეგატიურ პროგნოზს, შეიძლება დროებითი აღმოჩნდეს.

აღნიშნულის გამო, ხორბლის იმპორტის დივერსიფიცირებისათვის, ზოგმა ქვეყანამ უკვე შესაბამისი სატარიფო რეგულაციების გამოყენება დაიწყო. ასე მაგალითად, აზერბაიჯანის მინისტრთა კაბინეტმა 2012 წლის 24 სექტემბრიდან იმპორტირებული ხორბალი და ფქვილი დღგ-სგან გაანთავისუფლა. ანალოგიური ნაბიჯი გადადგა მაროკოშიც, სადაც 2013 წლის 1 ოქტომბრიდან რბილი ხორბლის იმპორტზე გადასახადები გაუქმდა. ზემოაღნიშნული საფრთხეების გათვალისწინებით, სასურველია ამ მიმართულებით, საქართველოშიც იფიქრონ.

სურსათის თვითუზრუნველყოფას განსაზღვრავენ მისი ზოგადი და კერძო კოეფიციენტებით. ზოგადი (Ks) გაიანგარიშება ფორმულით:

$$Ks = O/A,$$

სადაც:

Ks - სურსათის თვითუზრუნველყოფის ზოგადი კოეფიციენტი;

O - საკუთარი წარმოების მოხმარებული პროდუქტების ღირებულება მოცემულ წელს;

A - სულ მოხმარებული პროდუქტის წლიური ღირებულება.

თვითუზრუნველყოფის კერძო კოეფიციენტი იანგარიშება ცალკეული პროდუქტის მიხედვით, ღირებულებით გამოხატულებაში. მისი ზღვრული სიდიდე კვების ცალკეული პროდუქტებისათვისაც ზემოაღნიშნული ფორმულით გაითვლება. ამა-თუ იმ რეგიონისთვის შეიძლება შემოდებული იქნას დამატებითი მაჩვენებელი - სასურსათო დამოუკიდებლობის კოეფიციენტი (Kr):

$$Kr = Or/Ar,$$

სადაც:

Kr - რეგიონის სასურსათო დამოუკიდებლობის კოეფიციენტი;

Or - სურსათის ღირებულება, რომელიც თვითმმართველობისა და ადგილობრივი ბიზნესსტრუქტურების მიერ შეისყიდება მოცემულ წელს;

Ar – რეგიონში მოხმარებული პროდუქტების წლიური ღირებულება.

სასურსათო დამოკიდებულების შეფასება ჩვენს მიერ განხორციელებულია კვების 8 ძირითადი პროდუქტის (პოზიციის) მიხედვით (ცხრილი 5) იმპორტის სიდიდის შეფარდებით მოცემული პროდუქტის საერთო მოთხოვნილებასთან. თუ მივიღებთ კრიტიკულ დონედ იმპორტზე დამოკიდებულების 50%-იან ზღვარს, შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა, რომ კარტოფილის და ხორცის გამოკლებით საქართველო დიდ ნაწილად დამოკიდებული საზღვრებს გარედან სურსათის შემოტანაზე. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ამ მხრივ ისეთი პოზიციები, როგორებიცაა მარცვლეული, მცენარეული ზეთი, შაქარი, რძე და რძის პროდუქტები.

სამამულო სასოფლო-სამეურნეო საქონელმწარმოებლის დაცვა

სასურსათო დამოკიდებულების დონის შემცირება დიდადაა დამოკიდებული საკუთარი აგრარული სექტორის აღდგენასა და განვითარებაზე. მსოფლიო ყველა ქვეყანაში სახელმწიფო ხელისუფლება დიდ ყურადღებას უთმობს სოფლის მეურნეობის განვითარებას, მოსახლეობის უზრუნველყოფას სურსათით, სამამულო სასოფლო-სამეურნეო საქონელმწარმოებლის დაცვას. ჩვენთან ყველა ეს პროცესი ბაზრის სტიქიურ ძალებზეა მინდობილ-მინებებული. ასეთმა მდგომარეობამ შეიძლება მიგვიყვანოს უფრო მეტ სასურსათო დამოკიდებულებამდე, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ბევრი დარგის სრულ დაცვამდე. სასურსათო საქონელზე მსოფლიო ფასების ზრდის ზოგადმა ტენდენციამ და სურსათზე მოთხოვნის ზრდის პროგნოზმა შეიძლება ქვეყნის მოსახლეობა ჩააყენოს უკიდურესად მძიმე მდგომარეობაში.

დაცვის ზღვრული სიდიდეები უნდა ითვალისწინებდეს რენტაბელობის გარკვეულ დონეს ადგილობრივ საქონელმწარმოებლებისათვის, — ვთქვათ, 15-20%-ის დონეზე. სახელმწიფო ადგილობრივ მწარმოებელს იაფი იმპორტული პროდუქციისაგან არა პროტექციონისტული სატარიფო და არასატარიფო ბარიერებით/ლონისძიებებით უნდა იცავდეს, არამედ ეკონომიკური სტიმულირებით.

ერთ-ერთი ასეთი ეკონომიკური მეთოდია სურსათის სახელმწიფო შესყიდვები, რომელიც ამყარებს ლარის კურსს, ხელს უწყობს რეგიონების განვითარებას, სოფლად დასაქმების ზრდას და ქვეყნის სურსათის იმპორტზე დამოკიდებულების შემცირებას. ამიტომ საჭიროა ამ პროცესის საკანონმდებლო და პოლიტიკური მხარდაჭერა. საქართველოს სახელმწიფო უწყებებისა და სახელმწიფო წილობრივი მონაწილეობით არსებული საწარმოების, ადგილობრივი თვითმმართველობებისა და სამხარეო მმართველობის ორგანოების მიერ განხორციელებული სურსათის სახელმწიფო შესყიდვები ქვეყნისათვის

მნიშვნელოვანი ეკონომიკური სარგებლის მომტანია.

სურსათის სახელმწიფო შესყიდვების შედეგად საბიუჯეტო სახსრები იხარჯება ადგილობრივ ბაზარზე რაც, ექსპერტული გათვლებით, ზრდის ფულის ბრუნვას დაახლოებით 6 – 15-ჯერ და ამით „ფართო ფულის“ (M2), ანუ მიმოქცევაში ნაღდი ფულადი მასის შემცირებას იწვევს.

საქართველოს მთავრობამ, გასული წლის შემოდგომაზე, პროგრამის „აწარმოე საქართველოში“ პრეზენტაციისას, ხაზი გაუსვა ადგილობრივი სურსათის წარმოების და შესყიდვის მნიშვნელობას. ამ მხრივ აღსანიშნავია, რომ პროგრამის ბიუჯეტი განისაზღვრა 46 მილიონი ლარით, საიდანაც 30 მილიონი მოხმარდება სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოება-გადამუშავებას (იხ. პრემიერ-მინისტრი სახელმწიფო პროგრამის - აწარმოე საქართველოში პრეზენტაციას დაესწრო http://www.government.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=380&info_id=4235).

საკვები პროდუქტების სახელმწიფო შესყიდვა - ეს არ ნიშნავს მხოლოდ ხელსაყრელი ფასის მიხედვით პროდუქტის საზოგადოებრივი საჭიროებისთვის შეძენას. აუცილებელია, ყურადღება მიექცეს ხარისხს, შენახვის ვადას, მის რეალურ საზოგადოებრივ საჭიროებას და სარგებლობას. დღეს ჯანსაღი საკვები პროდუქტების შესყიდვა ემსგავსება ბრძოლას გადარჩენისთვის. მომხმარებელი აწყდება მთელ რიგ საფრთხეებს: საკვები დანამატები (კონსერვანტები, არომატიზატორები, საღებავები, პესტიციდები, გამაფხვიერებლები და სხვა), გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმების გამოყენება, სასუქების სიჭარბე, სხვადასხვა დაავადებები და დეფექტები, ვადის გასვლა, არასწორი ტრანსპორტირების და შენახვის პირობის დარღვევით გამოწვეული დაზიანებები, და ბოლოს, მომხმარებლის შეცდომაში შეყვანა დისტრიბუტორის, მწარმოებლის ან გამყიდველის მხრიდან. უპირატესობა უნდა მიენიჭოს ადგილობრივად წარმოებულ პროდუქტებს, იმპორტირებული პროდუქტია ვერ იქნება ახალი და თუკი ისინი ასეთად გამოიყურებიან, ეს საკვები დანამატების ჭარბ რაოდენობაზე უნდა მიანიშნებდეს.

სახელმწიფო შესყიდვების ხვედრითი წილი, ბოლო წლებში, საქართველოს მშპ-ში 10%-ს ფარგლებშია. თუ 2012 წელს სახელმწიფო შესყიდვების ხელშეკრულებების ჯამურმა თანხამ 2.771 მლრდ ლარი შეადგინა; 2013 წელს იგივე მაჩვენებელი 2.791 მლრდ ლარი, ხოლო 2014 წელს - 2.876 მლრდ ლარი იყო. ამასთან, 2014 წ. ივლისში - 2015 წლის აპრილში საქართველოში განხორციელდა მხოლოდ 55.7 მლნ ლარის სურსათის (მთელი შესყიდვების 1.92%) სახელმწიფო შესყიდვა.

ამ მონაცემებიდან ირკვევა, რომ საქართველოს სახელმწიფო შესყიდვების სისტემის მიერ სურსათის ზოგიერთი სახეობა მთლიანად ადგილობრივ წარმოებაზე მოდის. კერძოდ, ნატურალური თაფლი (32030 კგ), კვერცხი (4614822 ცალი), ფარში (2732.6 კგ), ცხვრის ხორცი (45.5 კგ), კურდღლის ხორცი

(262.5 კგ), მურაბები და ჯემები (25069 კგ), რძე (472850.7 ლიტრი), ხორბლის და სიმინდის ფქვილი (578820 კგ), ხორცის მზა ნაწარმი (277332 კგ), ლორის ხორცი (227000.5 კგ), ციტრუსები (113672 კგ), ყველი (129636.03 კგ) და ა.შ.

ამასთან, შესყიდული სურსათის ნაწილი წარმოებულია უცხოეთში. კერძოდ, საქონლისა და ხბოს ხორცის ნაწილი ბრაზილიაში 13.87%; მარცვლეულის 15.88% უკრაინაში; რძის ნაწარმის რუსეთში, უკრაინაში - შესაბამისად 8.96%, 13.43%; მცენარეული ზეთების აზერბაიჯანში, რუსეთსა და უკრაინაში - შესაბამისად 9.72%, 7.89%, 15.36%; ქათმის ხორცის აშშ-ში, ბრაზილიაში - შესაბამისად 33.77% და 7%; კარაქი და მარგარინი უკრაინაში 51.88%; მანანის ბურღულის ნაწილი უკრაინაში 60.88%; ტომატ-პასტა რუსეთში, თურქეთში - შესაბამისად 48.38%, 23.08%; დაკონსერვებული სოკო ჩინეთში და რუსეთში - შესაბამისად 61.78%, 18.53%; შვრიის ფანტელი უკრაინაში, გერმანიასა და რუსეთში - შესაბამისად 57.00%, 21.94%, 6.97%; რძის ფხვნილი უკრაინასა და ლიტვაში - შესაბამისად 53.43%, 30.76%; თევზი და თევზის პროდუქტები აშშ-ში, კანადაში, ესპანეთსა და ნორვეგიაში - შესაბამისად 26.46%, 7.11%, 5.32%, 10.7%; ბრინჯი ინდოეთში, პაკისტანში, ტაილანდსა და ჩინეთში - შესაბამისად 32.50%, 27.50%, 9.02%, 5.73%.

განალიზებული ციფრებიდან ირკვევა, რომ ადგილობრივი სურსათის შესყიდვებში არსებობს მნიშვნელოვანი რეზერვები. აღნიშნული განპირობებულია იმით, რომ საქართველოში დღეს მოქმედი შესყიდვების პრაქტიკით სახელმწიფო შემსყიდველს გაცილებით მეტი უფლებები აქვს, ვიდრე მიმწოდებელს. ამ კუთხით დღემდე მიღებულია სულ რამდენიმე პრაქტიკული გადაწყვეტილება მაგალითად, ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრომ გადაწყვიტა, რომ ლარის კურსის რყევის გამო, სახელმწიფო კომპენსირებას გაუკეთებს სახელმწიფო ტენდერებში გამარჯვებულ იმ კომპანიებს, რომლებსაც ვალუტის დევალვაციის გამო პრობლემები შეექმნათ.

ამავდროულად, თანამედროვე ინდუსტრიულ სახელმწიფოებში არსებობს ადგილობრივი სურსათის მიმწოდებლებისათვის სახელმწიფო შესყიდვებში დამხმარე რეგულაციების ორგვარი „ჯგუფი“, რომლებიც სურსათის მცირე და საშუალო მიმწოდებელთა ბიზნეს—აქტივობებს ასტიმულირებს:

– ერთი „ჯგუფი“ (მაგალითად, აშშ-ს ჩრდილო აღმოსავლეთის რეგიონის, ნიუ-ინგლანდის 6 შტატში) აწესებს სხვა შტატებიდან შემოტანილთან, ან იმპორტულთან შედარებით, ადგილობრივი სურსათის შესყიდვის უპირატესობას. ე. ი. სურსათის მიმწოდებლებისგან აშშ-ს ფედერალური, შტატის და მუნიციპალური (საგრაფოს) ორგანიზაცია—დაწესებულებების მიერ შესყიდვების უპირატესობა დგინდება შესაბამისი ნორმატიული აქტით. კერძოდ, კანონმდებლობა სახელმწიფო უწყებებს, ორგანიზაცია—დაწესებულებებს, ავალ-

დებულებს შეისყიდონ ადგილობრივი (მოცემული შტატის) მიმწოდებელთა კვების პროდუქტები, თუ მათი ღირებულება 10%-ზე მეტად არ აღემატება შტატის ფარგლებს გარეთ შესაძენი სურსათის ფასს (Massachusetts' local procurement law sets a preference that requires state agencies to purchase in-state food products if they are not more than 10% more expensive than out-of-state food products. http://www.chlpi.org/wp-content/uploads/2013/12/Local-Procurement-Handout_FINAL_WEBFRIENDLY.pdf).

– სურსათის შესყიდვების შესახებ მეორე „ჯგუფის“ რეგულაციები ადგენს „სამიზნე“ სურსათის პარტიებს, რომლებიც შეძენილი იქნება მხოლოდ ადგილობრივი მიმწოდებლებისგან. მაგალითად, სახელმწიფოს შეუძლია, რამდენიმე წლის განმავლობაში, სახელმწიფო უწყებებს დაავალდებულოს, რომ 2020 წლისთვის შესყიდული სურსათის რომელიმე კონკრეტული სახეობის, ვთქვათ 20%, მხოლოდ ადგილობრივი ფერმეში და მეურნეობებში იქნას შეძენილი (Illinois' local procurement law sets a target that, by 2020, 20% of all food and food products purchased by state agencies and universities shall be local farm or food products http://www.chlpi.org/wp-content/uploads/2013/12/Local-Procurement-Handout_FINAL_WEB-FRIENDLY.pdf).

სხვათა შორის, ანტირუსული სანქციების საპასუხოდ, 2014 წლის შემოდგომაზე, რფ-ს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ინიციატივით შემოღებული იქნა ქვეყანაში სურსათის იმპორტის შეზღუდვა დასავლეთის ქვეყნებიდან და პრეფერენციები საბაჟო კავშირის (CU) ტერიტორიაზე წარმოებული სურსათის შესყიდვაზე (Минсельхоз предложил запретить госзакупки импортных продуктов. 23 октября 2014. <http://lenta.ru/news/2014/10/23/embargo/>).

აღსანიშნავია, რომ საერთო პრეფერენციები ზოგიერთი სახეობის სურსათის შესყიდვებზე მთელი ნიუ—ინგლანდის რეგიონის — ანუ ექვსივე შტატის მიმწოდებლებისთვისაც არის დაწესებული. ფაქტიურად, შესყიდვების იერარქიაში რეგიონის რომელიმე მუნიციპალიტეტის (საგრაფოს) სურსათის მიმწოდებელს მეტი უპირატესობა აქვს, ვიდრე შტატისას; შტატის მიმწოდებელს მეტი უპირატესობა აქვს, ვიდრე რეგიონისას; ხოლო რეგიონის მიმწოდებელს მეტი უპირატესობა აქვს, ვიდრე ქვეყნის რომელიმე სხვა კუთხის მიმწოდებელს ან იმპორტიორს.

დღეს აშშ—ს ოცდაჩვიდმეტ შტატს უკვე აქვს გარკვეული ფორმის საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც მოითხოვს, ან ხელს უწყობს ადგილობრივი სურსათის სახელმწიფო შესყიდვების განხორციელებას. ეს კანონები განსხვავებულია შტატების მიხედვით; ზოგი ვრცელდება კონკრეტულად სურსათზე, სხვები ვრცელდება ზოგადად ადგილობრივ პროდუქციაზე და მომსახურებაზე.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სასურველია დაიწყოს მუშაობა საკანონმდებლო და პოლიტიკურ ინიციატივებზე, რათა:

— შეიქმნას ნორმატიული ბაზა, რომლითაც დადგინდება ადგილობრივი და „სამიზნე“ სურსათის შესყიდვების უპირატესობა;

— ნორმატიული აქტით დადგინდეს „სამიზნე“ სურსათის პარტიები (სახეობები), რომელიც 2020 წლისთვის, შეძენილი იქნება მხოლოდ ადგილობრივი მიმწოდებლებისგან;

— მთავრობამ დაიწყო მუშაობა ვებ-დირექტორიის შესაქმნელად, სადაც ფერმერებს და დისტრიბუტორებს მიენიშებათ საკონტაქტო ინფორმაცია სახელმწიფო უწყებებში არსებული სურსათის შემსყიდველების შესახებ;

— ადგილობრივი სურსათის მიმწოდებლებს უნდა გაეხსნათ მიზნობრივი საკრედიტო ანგარიშები, რაც დააჩქარებს მიმწოდებელი წვრილი და საშუალო ფერმერების დროულ დაკრედიტებას;

— მოხდეს სურსათის აგრეგატორების — „ჰაბების“ შექმნა. მათში გაერთიანდეს წვრილი და საშუალო მიმწოდებელი ფერმერები. აგრეგატორები გამოვლენ დისტრიბუტორების როლში, რომლებიც აგროვებენ ადგილობრივ სურსათს სახელმწიფოს შემსყიდველებისთვის.

სასურსათო უსაფრთხოების მაჩვენებელთა სისტემა ასახავს მისი გლობალური ასპექტებით დახასიათებას, აგრეთვე ცალკეული სახელმწიფოსა და რეგიონის სასურსათო უსაფრთხოების დონის განსაზღვრას. დღეს საერთაშორისო სასურსათო უსაფრთხოების შეფასებისათვის იყენებენ მაჩვენებლებს, რომლებიც დაამუშავეს fao-ს ექსპერტებმა:

– მარცვლეულის შემდეგი წლის მოსავლის მიღებამდე გარდამავალი მსოფლიო მარაგების მოცულობა;

— მოსახლეობის ერთ სულზე მარცვლეულის წარმოების დონე.

მარცვლეულის გარდამავალი მარაგების ოდენობა გაიანგარიშება მსოფლიო მოხმარების მიხედვით დღეებში, ან მოხმარებისადმი პროცენტებში. ამასთან, მიჩნეულია, რომ გარდამავალი მარაგების დონე არ უნდა იყოს მსოფლიო მარცვლეულის მოხმარების 60 დღეზე ნაკლები მოცულობის.

აღნიშნული მაჩვენებლები იძლევა წარმოდგენას მხოლოდ სურსათის საკმარისობის შესახებ და წარმოადგენს სასურსათო უსაფრთხოების უკიდურესად ზოგად დახასიათებას, რამდენადაც მათი დახმარებით შეუძლებელია განისაზღვროს, თუ როგორ დონეზე ხდება სასურსათო უსაფრთხოების ისეთი ძირითადი ფუნქციის რეალიზება, როგორიცაა ადამიანის ფიზიოლოგიური გადარჩენის, მისი სრულფასოვანი სიცოცხლისუნარიანობის შენარჩუნების უზრუნველყოფა. არ შეიძლება მისაღებად ჩაითვალოს საერთაშორისო სასურსათო უსაფრთხოების ისეთი დონე, როდესაც მარცვლეულის სამოცდლიანი მსოფლიო მარაგის არსებობის პირობებშიც კი, 800 მლნ. ადამიანი მთელ მსოფლიოში არ იღებს თავისი ძირითადი სასურსათო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის საჭირო კვების პროდუქტებს. FAO-ს არაერთ დეკლარაციაში გამოთქმულია ღრმა შემოფოთება შიმ-

შილის არსებობის გამო, რომელიც ასეთი მასშტაბურობით წარმოადგენს საფრთხეს როგორც ცალკეული ქვეყნების, ისე მსოფლიო თანამეგობრობის სტაბილურობისათვის.

სასურსათო უსაფრთხოების დონის შეფასებისათვის, როგორც აღნიშნული იყო, ზღვრული სიდიდეებია სასურსათო უსაფრთხოების მაჩვენებლები. ზემოთ განხილულ შემთხვევაში ასეთად გვევლინება მარცვლეულის სამოცდლიანი მსოფლიო მარაგი. მსოფლიო მარცვლეულის მარაგის მის ზღვრული სიდიდისაგან გადახრის დონე ახასიათებს საერთაშორისო სასურსათო უსაფრთხოების დონეს (მდგომარეობას).

მოსახლეობის ერთ სულზე მარცვლეულის წარმოების მაჩვენებელი შეიძლება გამოყენებულ იქნას სახელმწიფოს სასურსათო უსაფრთხოების დახასიათებისთვისაც. ამ მაჩვენებელთან ერთად, უნდა გამოვიყენოთ მაჩვენებელთა ისეთი სისტემა, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნას რეგიონის სასურსათო უსაფრთხოების შეფასებისთვისაც. სასურსათო უსაფრთხოების მაჩვენებლების ფორმალიზაციის საფუძვლად გამოყენებულია მისი ძირითადი შემადგენელი ელემენტების მოთხოვნები. ერთ-ერთი ასეთი ძირითადი მოთხოვნაა სურსათის მოხმარების საკმარისობა, რომელიც შეიძლება განისაზღვროს საკმარისობის ზოგადი კოეფიციენტების საშუალებით. საკმარისობის ზოგადი კოეფიციენტი შეიძლება გავიანგარიშოთ ღირებულებით (K საკმ. 1) და ნატურალურ (K საკმ. 2) სახით:

კვების ფაქტიური დღე-ღამური რაციონის ღირებულება

Kსაკმ. 1=

დღე-ღამური კვების რაციონის ღირებულება-
სამედიცინო ნორმების მიხედვით
(1)

ფაქტიური კვალ რაოდენობა კვების დღე-ღამურ რაციონში

Kსაკმ. 2=

კვალ რაოდენობა კვების დღე-ღამურ რაციონში
სამედიცინო ნორმების მიხედვით
(2)

საკმარისობის კერძო კოეფიციენტები იანგარიშება იმ ძირითადი საკვები პროდუქტების მიხედვით, რომლებსაც გააჩნიათ ყველაზე მეტი ენერგეტიკული ფასეულობა. ამ კოეფიციენტების გაანგარიშება საშუალებას მოგვცემს განვსაზღვროთ არა მარტო ძირითადი პროდუქტების საკმარისობა, არამედ განვსაზღვროთ მოსახლეობის კვების ხარისხიც, რასაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ადამიანის ჰარმონიული განვითარებისათვის. საკმარისობის ზოგადი და კერძო კოეფიციენტების გაანგარიშებისა და ანალიზის დროს, აუცილებელია გათვალისწინებული იქნას სოფლის მოსახლეობის მიერ საკუთარ მეურნეობებ-

ში მოწვეული სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მოხმარება, ნატურით შრომის ანაზღაურება და ა.შ. აღნიშნული ფაქტორების გათვალისწინება საჭიროა იმის გასარკვევად, თუ რამდენად იღებს სასაქონლო სახეს საკუთარ მეურნეობებში წარმოებული პროდუქცია. ამიტომ მართებული იქნება განვსაზღვროთ საკმარისობის კოეფიციენტები ცალ-ცალკე ქალაქისა და სოფლის მოსახლეობისათვის. აუცილებელია აგრეთვე მხედველობაში იქნას მიღებული ქალაქელების მიერ საკუთარ სააგარაკე ნაკვეთებში მოწვეული პროდუქცია.

სურსათის ხელმისაწვდომობა შეიძლება შეფასდეს ხელმისაწვდომობის კოეფიციენტის (ზოგადისა და კერძოს) საშუალებით. ხელმისაწვდომობის ზოგადი კოეფიციენტი K ხელ. იანგარიშება ფორმულით:

$$K_{\text{საკმ. } W} = \frac{\text{შემოსავალი მოსახლეობის ერთ სულზე}}{\text{სასურსათო კალათის (გასაშუალოებული მაჩვენებელი) ღირებულება (3)}}$$

ამ ფორმულაში W დიფერენციაციის კერძო კოეფიციენტი. კერძოდ, ის გვიჩვენებს, რომ მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფების შემოსავლების ჩამოყალიბებული დიფერენციაციის გამო, აღნიშნული მაჩვენებელი შეიძლება შეიცვას ხელმისაწვდომობის მთელი რიგი კერძო კოეფიციენტებით, რომლებიც გაიანგარიშება განსხვავებულ შემოსავლიანი მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფების მიხედვით.

სასურსათო უსაფრთხოების სრული სურათის შესაქმნელად შემოვიტანოთ ზემოაღნიშნული მაჩვენებლების ზღვრული სიდიდეები. ამასთან, გამოვყოფთ ამ ზღვარის ზედა და ქვედა (კრიზისულ) საზღვრებს. პირველ შემთხვევაში (ზედა), ხელმისაწვდომობის კოეფიციენტის გაანგარიშებაში ზღვრულ სიდიდეებს წარმოადგენს კვების რაციონის სამედიცინო ნორმები და მისი შესაბამისი კკალ-ების რაოდენობა, ხოლო ხელმისაწვდომობის კოეფიციენტის გაანგარიშებისას - სასურსათო კალათის ღირებულება, რომელიც უზრუნველყოფს მოსახლეობის აქტიურსა და ჯანსაღ ცხოვრებას, ანუ ესაა K საკმ. 1—სა და K ხელ. სხვაობა: (1) — (3). ქვედა საზღვარი - ესაა შიმშილობის საზღვარი. ჩვენს მიერ კრიზიულად მიჩნეულია (fao-ს კლასიფიკაციის თანახმად) დღე-ღამური რაციონი 2150 კკალ - სურსათით უზრუნველყოფის საკმარისობის მაჩვენებლის ზღვრული სიდიდე.

რაც შეეხება სურსათის ხელმისაწვდომობას, ამ მაჩვენებლის ზღვრული (კრიზისული) სიდიდე განისაზღვრება დღე-ღამური რაციონის კვების პროდუქტების ღირებულებითი შეფასებით, გამომდინარე 2150 კკალ. დღეში ენერგეტიკული ფასეულობიდან.

საკმარისობის (K საკმ. 2) და ხელმისაწვდომო-

ბის კოეფიციენტების (K ხელმ.) ფორმულები, შესაბამისი მაჩვენებლების კრიზისული (ზღვრული) სიდიდეების შემოღების გათვალისწინებით, მიიღებენ შემდეგ სახეს:

$$K_{\text{საკმ. } 2} = \frac{\text{ფაქტიური დღე-ღამური რაციონის კკალ რაოდენობა}}{\text{დღე-ღამური კრიზისული (ზღვრული) რაციონის კკალ რაოდენობა - 2150 კკალ დღეში. (4)}}$$

$$K_{\text{ხელმ.}} = \frac{\text{შემოსავალი მოსახლეობის ერთ სულზე (თვეში)}}{\text{ყოველთვიური რაციონის კვების პროდუქტების ღირებულება, გამომდინარე 2150 კკალ დღე მოხმარებიდან (5)}}$$

სურსათით თვითუზრუნველყოფის დონე განისაზღვრება თვითუზრუნველყოფის ზოგადი და კერძო კოეფიციენტებით. თვითუზრუნველყოფის ზოგადი კოეფიციენტი (KK თვით.) გაიანგარიშება ფორმულით:

$$K_{\text{თვით.}} = \frac{\text{საკუთარი წარმოების მოხმარებული კვების პროდუქტების ღირებულება}}{\text{ყველა მოხმარებული კვების პროდუქტის ღირებულება (6)}}$$

თვითუზრუნველყოფის კერძო კოეფიციენტები იანგარიშება ცალკეული პროდუქტის მიხედვით ნატურალურ და ღირებულებით გამოხატულებაში. აღნიშნული მაჩვენებლების ზღვრული სიდიდე განისაზღვრება კონკრეტულად ცალკეული ძირითადი კვების პროდუქტის სახეობისათვის. რეგიონებისათვის შეიძლება შემოღებული იქნას დამატებითი მაჩვენებელი - სასურსათო უზრუნველყოფის დამოუკიდებლობის კოეფიციენტი:

$$K_{\text{დამოუკ. სურსთ.}} = \frac{\text{სურსათის ღირებულება, რომელიც რეგიონის სახსრებით შეიძინება (რეგიონალური ბიუჯეტი, კომერციული სტრუქტურების სახსრები)}}{\text{მთელი შეძენილი სურსათის ღირებულება (7)}}$$

სამამულო სასოფლო-სამეურნეო საქონელმწარმოების დაცულობის ხარისხის განსაზღვრისათვის შემოგვაქვს დამლუპველი კონკურენციის მაჩვენებელი:

$$K_{\text{დამოუკ. სურსთ.}} = \frac{\text{I-ური იმპორტული პროდუქციის საბაზრო ღირებულება (ადგილობრივი ბაზარი)}}{\text{I-ური პროდუქტის წარმოების დანახარჯები, რომლებიც ადგილობრივ საწარმოებში და მეურნეობებში ინარჩუნდება (8)}}$$

აღნიშნული მაჩვენებლის მნიშვნელოვანი ხარჯების სახითაა წარმოდგენილი, რადგანაც ადგილობრივ საწარმოებში წარმოებული პროდუქტების საბაზრო ღირებულება ყოველთვის არ ასახავს მათ ჭეშმარიტ კონკურენტუნარიანობას. დამლუპველი კონკურენციის კოეფიციენტის ზღვრული სიდიდე უნდა ითვალისწინებდეს რენტაბელობის გარკვეულ დონეს შესაბამისი პროდუქციის სახეების დოტაციის გათვალისწინებით. თუკი რენტაბელობის დონედ მივიჩნევთ 15-20%-ს, მაშინ დამლუპველი კონკურენციის კოეფიციენტის ზღვრული სიდიდე შეადგენს არაუმეტეს 0,75-ს.

ლიტერატურაში ასევე ცნობილია ნომინალური დაცულობის კოეფიციენტი, რომელიც ტოლია სასოფლო-სამეურნეო სუბსიდიების გათვალისწინებით გაანგარიშებული შინაგანი ფასების შეფარდებისა მსოფლიო ფასებთან. თუმცა, დაცულობის საერთო სურათის წარმოდგენისას აღნიშნული მაჩვენებელი არ იძლევა ამომწურავ ინფორმაციას კონკრეტული პოზიციების (პროდუქტების სახეობების) დაცულობის შესახებ, რაც ბუნებრივია ართულებს სოფლის მეურნეობის და გადამამუშავებელი მრეწველობის შესაბამისი დარგების დაცვის სტრატეგიის შემუშავებას. ამ თვალსაზრისით, შემოთავაზებული დამლუპველი კონკურენციის მაჩვენებელი უფრო მისაღებია.

ქვეყნისა და ცალკეული რეგიონის სასურსათო უსაფრთხოების შეფასება უნდა ხორციელდებოდეს ზემოთ განხილული მაჩვენებლების მთელი სისტემის გამოყენებით, რომლებიც საშუალებას იძლევა არა მარტო უშუალოდ განიასზღვროს სასურსათო უსაფრთხოების დონის შემცირება ან გადიდება, არამედ გაირკვეს სურსათით უზრუნველყოფის, და აქედან გამომდინარე, სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემის დამუშავებისა და რეალიზაციის ძირითადი მიმართულებები.

საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოება თანამედროვე ეტაპზე

ჩვენი ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების შეფასების დონე დაკავშირებულია გარკვეულ სიძნელეებთან, რომლებიც უპირველეს ყოვლისა, გამოყენებული ინფორმაციის ჭეშმარიტების ეხება. ამ მხრივ ჩვენში ყველაზე დიდ ეჭვს იწვევს კვების პროდუქტების მოსახლეობის მიერ ფაქტიური მოხმარების მონაცემები. კერძოდ, 2015 წლის მონაცემებით ყველის მოხმარებამ მოსახლეობის ერთ სულზე შეადგინა 26,4 კგ, რაც ერთი თვის რაციონზე გადაანგარიშებით შეადგენს 2,2 კგ-ს, ეს კი ნიშნავს, რომ საშუალოდ ქვეყნის თითოეული მცხოვრები მხოლოდ აღნიშნულ პროდუქტზე უნდა ხარჯავდეს დაახლოებით 20 ლარს.

მიუხედავად იმისა, რომ ზემოთ განხილული გარემოება განაპირობებს ჩვენს მიერ ჩატარებული გაანგარიშებების გარკვეული დონის სიზუსტეს, მათი შედეგები შეიძლება მიღებული იქნას როგორც საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოების დონის

შეფასების სრულიად მისაღებ ორიენტირად.

ჩვენს მიერ შემოთავაზებული მეთოდის თანახმად სასურსათო უსაფრთხოების დონის ერთ-ერთი უმთავრესი მაჩვენებელია სურსათის საკმარისობის კოეფიციენტი, რომელიც იანგარიშება როგორც ღირებულებით გამოხატულებაში (K საკმ. 1), ისე როგორც კვების პროდუქტების დღე-ღამური რაციონის ენერგეტიკული ფასეულობა (Kსაკმ. 2):

კვების ფაქტიური დღე-ღამური რაციონის
კკალ რაოდენობა

Kსაკმ. 2=

კვების დღე-ღამური კკალ რაოდენობა სამედ.
ნორმების მიხედვით
(9)

საქართველოს სოციალური დაცვის, შრომისა და დასაქმების სამინისტროს მონაცემებით დღე-ღამური კვების რაციონის ენერგეტიკული ფასეულობა, მოხმარების რაციონალური ნორმების მიხედვით, შეადგენს 2513 კკალ-ს (ცხრილი 2).

კვების დღე-ღამური რაციონის ეს დადგენილი ენერგეტიკული ფასეულობა შეესაბამება რუსი მეცნიერების მიერ გაანგარიშებული (2500-3500 კკალ დღეში) დიაპაზონის ქვედა ზღვარს, რომელიც უზრუნველყოფს საშუალო ადამიანის ნორმალურ სიცოცხლისუნარიანობას და რამდენადმე მაღალია იმ კრიტიკულ ზღვარზე, რომელიც დაადგინეს ფაო-ს ექსპერტებმა (2150 კკალ. დღე).

კვების დღე-ღამური რაციონის ფაქტიური ენერგეტიკული ფასეულობის დასადგენად ჩვენს მიერ ჩატარებულია გარკვეული გაანგარიშებები ამ საუკუნის დასაწყისში მოსახლეობის მიერ კვების პროდუქტების ფაქტიური მოხმარების შესახებ ინფორმაციის საფუძველზე (ცხრილი 2). გაანგარიშების თანახმად, ფაქტიური კვების დღე-ღამური რაციონის ენერგეტიკული ფასეულობა შეადგენდა 2980,7 კკალ დღე-ს. ამრიგად, საკმარისობის კოეფიციენტის სიდიდე K საკმ. 2 ტოლია 1,18-ის: $K \text{ საკმ.2} = 2980,7/2513$

მიღებული შედეგები, ერთი შეხედვით, პარადოქსალურია: ყველასათვის კარგად ცნობილი მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობის პირობებში კვების ფაქტიური რაციონის ენერგეტიკული ფასეულობა მეტია იმაზე, რომელიც განსაზღვრულია მოხმარების რაციონალური ნორმებით?!

ამ სიტუაციაში გასარკვევად ჩვენს მიერ ჩატარდა კვების რაციონის ანალიზი მისი ქიმიური შემადგენლობის (ცხრილი 4), აგრეთვე ენერგეტიკული ფასეულობის თვალსაზრისით კვების რაციონის სტრუქტურის მიხედვით (ცხრილი 3). ანალიზმა გვიჩვენა, რომ კკალ-ების ენერგეტიკული ფასეულობის დაახლოებით 60% კვების ფაქტიურ რაციონში მოდის პროდუქტების ოთხ სახეობაზე: ხორბლის პურზე, ხორბლის ფქვილზე, მცენარეულ ზეთსა და შაქარზე, პროდუქტების ამავე სახეობებზე მოხმარების რაციონალური ნორმები გამოყოფენ მხოლოდ 47%-ს. ორგანიზმის ზრდა-განვითარებისათვის, ნივთიერებათა ცვლისათვის ადამიანს ესაჭიროება ძირითადი

საკვები ნივთიერებები, რომლებიც კვების სხვადასხვა პროდუქტებშია თავმოყრილი. სპეციალისტების აზრით, ყველაზე უფრო მთავარი და შეუცვლელი ამ პროდუქტებიდან არის რძის, ხორცის, პურის პროდუქტები და კარტოფილი, ცხიმები და შაქარი.

ეს პროდუქტები უზრუნველყოფენ არა მარტო საკმარის კალორიულობას, არამედ ადამიანისთვის ცილების, ცხიმების, ნახშირწყლების საჭირო რაოდენობას. ამასთან დაკავშირებით, აუცილებელია აღინიშნოს ის, რომ რძისა და ხორცის პროდუქტების ხვედრითი წონა მოხმარების რაციონალური ნორმების მიხედვით შეადგენს 27,5%-ს, ხოლო ფაქტიური რაციონის მიხედვით - 21%-ს, აქედან 8,0% მოდის ყველზე. აღნიშნულ გარემოებასთან დაკავშირებით, კვების ფაქტიურ რაციონს აკლია ისეთი არსებითი კომპონენტი, როგორიცაა ცილები: კვების თვითურ (ფაქტიურ) რაციონში ცილები 572 გრამით ნაკლებია, ვიდრე ეს ნორმებითაა გათვალისწინებული (ცხრილი 3).

კვების ფაქტიური რაციონის სტრუქტურა დიდადაა განპირობებული მოსახლეობის საერთო შემოსავლების დაბალი დონით და მისი მატერიალური მდგომარეობით. მიუხედავად მეტი კალორიულობისა, ფაქტიური თვითური რაციონის (48 ლარი) ღირებულება თითქმის ორჯერ იაფია იმაზე, რასაც მოხმარების რაციონალური ნორმები გულისხმობენ (95,3 ლარი). სურსათის საკმარისობის კოეფიციენტი მის ღირებულებით გამოხატულებაში K საკმ. 1 ტოლია 0,50 (48 შეფარდებული 95,3)-ისა. K საკმ. 1-ის აღნიშნული სიდიდე მიუთითებს იმაზე, რომ მოსახლეობა ვერ ახერხებს საჭირო რაოდენობით მიიღოს ყველა აუცილებელი (მოხმარების რაციონალური ნორმების თანახმად) კვების პროდუქტი და მათში შემავალი ორგანიზმისათვის საჭირო ნივთიერება რადგანაც ეს პროდუქტები, როგორც წესი, მაღალფასიანთა კატეგორიას განეკუთვნებიან.

სურსათის საკმარისობის შეფასებისას აუცილებელია ხაზი გაესვას იმას, რომ განვითარებულ ქვეყნებში მოსახლეობის ერთ სულზე წელიწადში მოხმარებული კვების პროდუქტების რაოდენობა აღწევს 960 კგ-ს მაშინ, როცა საქართველოში ფაქტიური მოხმარება არ აღემატება 640 კგ-ს. თუ პროდუქტების ნუსხიდან ამოვიღებთ კარტოფილსა და პურს, მაშინ საქართველოში კვების პროდუქტების მოხმარების დონე შეადგენს 456 კგ-ს მაშინ, როცა მოწინავე ქვეყნებში ეს სიდიდე 741 კგ-ია. 1989 წელთან შედარებით ხდება მოხმარებული კვების პროდუქტების მოცულობის შემცირება. ამასთან, ყველაზე მეტად მოხმარების შემცირება ეხება ცილებისა და ვიტამინების შემცველ პროდუქტებს. კვების ამგვარი დონის და სტრუქტურის პირობებში იწყება მოსახლეობის დეგრადაცია გენოფონდის გაუარესების, დაავადებების დონის ამაღლების გამო. მოხმარებული პროდუქტების რაოდენობის შემცირება განსაკუთრებით ნეგატიურად აისახება მოზარდ თაობაზე. ბავშვებში ტუბერკულოზით დაავადების კატასტროფული ზრდა არის ზემოაღნიშნული მდგომარეობის სამწუხ-

არო დამამტკიცებელი.

ყველაზე საგანგაშოა, რომ უკანასკნელ პერიოდში საქართველოში თვითმკვლელობების ფაქტები გახშირდა. ამაზე ბოლო თვეების სტატისტიკაც მეტყველებს. განსაკუთრებით საგანგაშოა ის, რომ ხშირად სიცოცხლეს თვითმკვლელობით მოზარდები ამთავრებენ.

გლობალური მასშტაბით, თვითმკვლელობების ანუ სუიციდის, გახშირების მთავარ მიზეზებად სხვადასხვა ფაქტორი სახელდება: ფსიქიკური აშლილობა, ფინანსური პრობლემები, ალკოჰოლის/ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენება და ქრონიკული დაავადებები. საერთაშორისო ორგანიზაციების მონაცემებით, მსოფლიოში ყოველ 40 წამში ერთი ადამიანი, ანუ წელიწადში 800 ათასი ადამიანი, იკლავს თავს. უახლესი სამეცნიერო დასკვნებით, თვითმკვლელობების ორი მესამედი იმ ქვეყნებზე მოდის, სადაც მოსახლეობის შემოსავლები საშუალო ან დაბალ დონეზეა. მეცნიერთა დასკვნით, თვითმკვლელობის შესაძლებლობას ზრდის სამედიცინო მომსახურებაზე დაბალი წვდომა.

ქართული გამოცემა „კომერსანტი“ 2015 წელს გამოქვეყნებულ პუბლიკაციაში „მოზარდთა თვითმკვლელობების ფაქტები ეპიდემიის სახეს იღებს“ მიუთითებს, რომ თვითმკვლელობების ზრდის შეჩერება მოახერხა ევროკავშირის სამმა ქვეყანამ - შვედეთმა, ფინეთმა და ავსტრიამ, რასაც ფსიქოლოგები ამ სახელმწიფოების მთავრობების მიერ, დროულად გატარებული სოციალური პროგრამებით ხსნიან. თუმცა, ამ ფონზე საინტერესოა, რომ ჩვენი მოძიებული ინფორმაციით, სუიციდის პრობლემა სოციალურად სტაბილურ იაპონიაშიცაა გახშირებული, რომლის მთავრობაც სხვადასხვა მეთოდით ცდილობს მასთან ბრძოლას. მაგრამ, ფსიქოლოგები იაპონიაში თვითმკვლელობების მაღალ მაჩვენებელს არა სოციალური პირობებით, არამედ ისტორიული ტრადიციით — „ხარაკირით“ განმარტავენ.

სუიციდის სიტუაციურ ფაქტორებს შორის სულ უფრო ხშირად ასახელებენ ეკონომიკურ პრობლემებს, მათ შორის, საკვების საკმარისობასა და ხელმოსაწვდომობას. შესაბამისად, თანამედროვე ფსიქოლოგიურ გამოკვლევებში თვითმკვლელობების პრობლემას ხშირად სასურსათო უსაფრთხოებით — სურსათის საკმარისობის, ხელმისაწვდომობის, იმპორტზე ზედმეტად დამოკიდებულებისა და ეკოლოგიურად სუფთა სურსათის არასაკმარისი ხვედრითი წილის მაჩვენებლებით ხსნიან. ამავე დროს უნდა აღინიშნოს, რომ ქართულ ეკონომიკურ ლიტერატურაში ხშირად აღრეულია ცნებები. კერძოდ, სასურსათო უსაფრთხოებას (Food Security), ანუ სურსათის საკმარისობას, ხელმისაწვდომობას, იმპორტზე დამოკიდებულებას — სამამულო მწარმოებლის დაცვას, აიგივებენ სურსათის უვნებლობასთან (Food Safety), ანუ პროდუქტის ეკოლოგიურ სისუფთავესთან.

სასურსათო უსაფრთხოების დონის ერთ-ერთი მთავარი მაჩვენებელია სურსათის ხელმისაწვდომობის კოეფიციენტი:

შემოსავალი მოსახლეობის ერთ სულზე

$$K_{\text{ხელმძ.}} = \frac{\text{სასურსათო კალათის ღირებულება (სასიცოცხლო მინიმუმი)}}{(10)}$$

გაანგარიშების თანახმად ხელმისაწვდომობის კოეფიციენტის სიდიდე ტოლია 0,5—ის (47,52 შეფარდებული 95,3—თან). თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ მოსახლეობას არ შეუძლია მთელი თავისი შემოსავლები დახარჯოს სურსათის შესაძენად (ექსპერტების გაანგარიშებით სურსათზე იხარჯება შემოსავლების 60-70%), მაშინ ამ მაჩვენებლის სიდიდე მნიშვნელოვნად ნაკლები იქნება და არ აღემატება 0,35—ს (33,2 შეფარდებული 95,3—თან), ანუ იქნება კრიტიკულად დასაშვები ზღვარის დაბლა. ამ მაჩვენებლის მნიშვნელობა ორიენტირებულია სასიცოცხლო მინიმუმზე, რომლის საფუძვლად გვეყვლინება მოხმარების რაციონალური ნორმები. მაგრამ როგორც ეს ზემოთ იყო აღნიშნული, კვების ფაქტიური რაციონი თავისი სტრუქტურით მნიშვნელოვნად განსხვავდება საჭირო რაციონისაგან და თითქმის ორჯერ უფრო იაფია. თუკი საფუძვლად ავიღებთ კვების „იაფ“ ფაქტიურ რაციონს, მაშინ პროდუქტების ასეთი ნაკრების ხელმისაწვდომობის დონე რამდენადმე მაღალი იქნება და მიაღწევს 0,69 (33,2 შეფარდებული 48,0—თან). მიღებული შედეგი გვიჩვენებს, რომ ასეთი შედარებით იაფი რაციონიც კი მიუწვდომელია ქვეყნის მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილისათვის. თუკი გამოვალთ იმ მოსაზრებიდან, რომ კვების ფაქტიური რაციონის ენერგეტიკული ფასეულობა შეადგენს 2980,7 კკალ. დღეში, ხოლო ხელმისაწვდომობის დონეა - 0,69, მაშინ სრულიად დასაბუთებულად შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ სურსათის საკმარისობა მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილისათვის არის 2056,7 კკალ. დღეში დონეზე (2980,7x0,69), ანუ იგი ფაო-ს ექსპერტების მიერ დადგენილ შიშვლის ზღვარზე იმყოფება.

ამასთან, უნდა გავითვალისწინოთ ისიც, რომ ჩვენი გაანგარიშებები გასაშუალებულია და მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილის შემოსავლები ნაკლებია ქვეყნის საშუალო სულადობრივ მაჩვენებელზე.

ამრიგად, საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოება ბევრი მახასიათებლის მიხედვით იმყოფება კრიტიკულ ზღვარს მიღმა. მიუხედავად კვების ფაქტიური რაციონის ენერგეტიკული ფასეულობების შედარებით საკმარისი დონისა, მისი სტრუქტურა საკვები ნივთიერების შემადგენლობის თვალსაზრისით არადაამაკმაყოფილებელია. მოსახლეობის უმეტეს ნაწილს არ აქვს საშუალება იმისა, რომ უზრუნველყოს თავისი თავი შედარებით „იაფი“ პროდუქტების ნაკრებით და მისი კვების ენერგეტიკული ფასეულობა შიშვლის ზღვარზეც კი დაბალია (ფაო-ს კლასიფიკაციის მიხედვით). იმის გამო, რომ არ არსებობს აგრარული სფეროსა და მოსახ-

ლეობის სურსათით უზრუნველყოფის დარგების განვითარებისა და დაცვის მკვეთრი პოლიტიკური ნება, სასურსათო დამოკიდებულების დონე კიდევ უფრო უარესდება.

ცხრილი 1

საქართველო-სომხეთის შედარება სურსათის წარმოებაში 2014 წელს (ათ.ტ)

სურსათის სახე	საქართველო	სომხეთი	სხვაობა
კარტოფილი	196	691	-495
ხორბალი	52	340	-312
მარცვლეული მთლიანად	412	591	-179
ბოსტნეული	187	245	-58
ხილი და ციტრუსები	329	336	-7
ყურძენი	226	258	-32
ხორცი	49	165	-116
რძე	633	718	-85
კვერცხი (ათ.ც)	522	640	-118

წყარო: <http://bpi.ge/index.php/saqartvelo-somkhetze-nakleb-sasoflo-sameurne-roduqcias-warmoebs/>.

შრომისუნარიანი მამაკაცის ძირითადი საკვებნივთიერებების წლიური მოთხოვნილება
ცხრილი 2

	სამომხმარებლო ფასეულობის დასახელება	წლიური მოხმარების ნორმა (კგ)	პროდუქციის ერთეულის კალორიულობა (კკალ)	მოლიანი პროდუქციის (კკალ)	ქიმიური შემადგენლობა		
					ცილები (გრ)	ცხიმები (გრ)	ნახშირწყლები (გრ)
	1	2	3	4	5	6	
1	ხორბლის პური	120	2336	280320	82	13	469
2	კვდის პური	10	2084	20840	56	11	432
3	ხორბლის ფქვილი	9	3251	29260	103	12	680
4	სიმინდის ფქვილი	15	3100	46500	83	12	750
5	მაკარონის ნაწ.	6	3319	19910	108	16	688
6	ბრინჯი	4	3194	12780	70	10	707,5
7	რძე, მოუხმდედი	120	585	70200	28	33	46
8	კარაქი	4	6911	27644	7	760	11
9	ხაჭაპური	5	1718	8590	156	97	46
10	არაყაწი	3	2138	6414	27	209	32
11	ყველი	9	3291	29619	230	255	0
	ხორცი და ხორცპროდუქტები						
12	საქონლის	22	1590	34980	140	114,8	0
13	ღორის	12	3290	39480	120	312,2	0
14	ცხვრის	5	1429	7145	120	105,3	0
15	ფრინველის	12	1449	17388	102	115	0
16	მეხვედელი	4	2946	11784	130	266,8	5,1
	თევზი და თევზპროდუქტები						
17	ახალი გაყინული	7	705	4935	89	32,3	0
18	დამარილებული	3	1066	3198	134	193	0
	ბოსტნეული						
19	კომბოსტო	20	214	4280	15	0,7	35,4
20	პამიდორი	30	181	5430	9,3	1,5	27,6
21	კიტრი	15	181	2715	9,3	1,5	27,6
22	ლობიო	12	309	3708	223	17	545
23	სტაფილო	7	279	1953	8,9	59,4	9,4
24	ტარხალი	6	279	1674	8,8	0,3	59,3
25	ხახვი	12	275	3300	8,9	0,3	58,5
26	ნიორი	1	1360	1360,6	5	---	212
27	მწვანელი	27	---	---	---	---	---
28	კარტოფილი	50	576	28800	14,4	2,9	117
	ხილი						
29	ყურბენი	10	579	5790	5	2	130
30	ციტრუსები	5	450	2250	5	4	94
31	კურკოვანი	10	400	4000	8	3,5	83,2
32	თესლოვანი	36	400	14400	4,8	3,5	83,1
33	კვერცხი (ცაღ)	150	137	20550	110	10	0,61
34	შაქარი	15	3790	56850	0	0	998
35	მც. ზეთი (ღ)	6	8990	53940	0	999	0
36	მარგარინი	2	7430	14860	3	920	10
37	მარილი	5	---	---	---	---	1,2
38	ჩაი	1	1090	5450	1000	---	345
39	ღვინო	12	710	8520	2	---	2

კვების პროდუქტების მოხმარება ერთ სულზე და დღე-ღამეში კვების რაციონის ენერგეტიკული ფასეულობა

№	კვების პროდუქტები	პროდუქტის ერთეულის კალორიულობა (კკალ)	წლიური მოხმარების ნორმა (კგ)	ფაქტიური წლიური მოხმარება (კგ) 1996წ.	დღე-ღამის კვების რაციონის ენერგეტიკული ფასეულობა (რაციონალური ნორმების გათვალისწინებით)	სტრუქტურული უტარა %	დღე-ღამის კვების რაციონის ენერგეტიკული ფასეულობა ფაქტიური მოხმარების გათვალისწინებით (კკალ)	სტრუქტურული პროცენტულობა
	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ხორბლის პური	2336	120	119,2	800,5	31,8	762,88	25,6
2	ჰევის პური	2084	10	---	57,0	2,3	---	---
3	ხორბლის ფქვილი	3251	9	29,3	80,16	3,2	200,97	8,7
4	სიმინდის ფქვილი	3100	15	14,8	127,38	5,1	125,69	4,2
5	მაკარონის წაწარმი	3319	6	1,8	54,56	2,2	16,37	0,5
6	ბრინჯი	3194	4	13,1	35,0	1,4	114,63	3,8
7	რძე მოუხდელი	585	120	60,8	123,3	7,6	97,44	3,2
8	კარაქი	6911	4	4,8	75,74	3,0	90,88	3,0
9	ხაჭაპური	1718	5	11,5	23,53	0,95	4,12	1,8
10	არაყანი	2138	3	0,03	17,57	0,7	0,17	0,005
11	ყველი	3291	9	26,4	81,15	3,2	238,0	8,0
12	საქონლის ხორცი	1590	22	7,8	95,83	3,8	33,97	1,1
13	ღორის ხორცი	3290	12	7,1	108,16	4,3	64,0	2,1
14	ცხვრის ხორცი	1429	5	1,2	19,57	0,8	4,7	0,1
15	ფრინველის ხორცი	1449	12	8,7	47,64	1,6	34,54	1,1
16	ბეხვეული	2946	4	2,34	32,78	1,3	18,89	0,6
17	ახალი და გაყინული თევზი	705	7	1,2	13,52	0,5	2,32	0,07
18	დამარილებული და შეზოლილი თევზი	1066	3	1,1	8,76	0,3	3,21	0,1
19	კომბოსტო	214	20	15,7	11,73	0,4	9,2	0,3
20	ციტრუსი	181	30	24,8	14,8	0,6	17,29	0,4
21	კიტრი	181	15	26,1	7,43	0,3	12,94	0,4
22	ლობიო	309	12	12	10,16	0,4	10,16	0,9
23	სტაფილო	279	7	7,9	5,35	0,2	6,0	0,2
24	ჭარხალი	279	12	12	9,17	0,4	9,17	0,3
25	ხახვი	275	12	12	9,04	0,3	9,04	0,3
26	წიორი	1060	1	0,96	2,9	0,1	2,9	0,09
27	მწვანელი	---	27	20	---	---	---	---
28	კარტოფილი	567	50	40	78,9	3,1	63,12	2,1
29	ყურბენი	579	10	10,1	15,86	0,6	16,02	0,5
30	ციტრუსები (ლიმონი)	450	5	6,96	6,16	0,2	8,58	0,3
31	კურკოვანი ხილი (ქლივი)	400	10	21,96	10,9	0,4	24,0	0,8
32	თესლოვანი ხილი (ვაშლი)	400	36	45	39,4	1,5	49,3	1,6
33	კვერცხი (ცალი)	137	150	83	56,3	2,2	31,15	1,0
34	სულ შაქარი, საკონდიტრო წაწარმსა და ხილის კონსერვებზე დახარჯულის ჩათვლით	3790	15	38,8	155,75	6,2	402,8	13,5
35	მცენარეული ზეთი(ღ)	8990	6	14,6	147,78	5,9	369,6	12,0
36	მარგარინი	7430	2	0,16	40,71	1,6	3,26	0,1
37	მარილი	---	5	---	---	---	---	---
38	ჩაი	1090	1	1,98	2,98	0,1	5,9	0,2
39	ღვინო	710	12	12	23,3	0,9	23,3	0,8
	ხელ:		6538	2513,9კკალ	643,2		2980,7 კკალ	

**ერთი თვის კვების რაციონის ქიმიური შემადგენლობა მოხმარების რაციონალური
ნორმებით და ფაქტიური მოხმარებით**

	კვების პროდუქტები	ერთი თვის კვების რაციონი		რაციონის ქიმიური შემადგენლობა ნორმების თანახმად			კვების რაციონის ქიმიური შემადგენლობა ფაქტიური მოხმარებით		
		ნორმები	ფაქტიური	ცილა	ცხიმი	ნახშირ წყლები	ცილა	ცხიმი	ნახშირ წყლები
1	ხორბლის პური	0,10	9,93	820	130	4690	814,2	129,1	4657,2
2	ხორბლის ფქვილი	0,75	2,44	78,7	9	510	256,2	29,3	1659,2
3	სიმინდის ფქვილი	1,25	1,23	103,7	15	936,5	102,9	14,76	922,5
4	მაკარონის ნაწარმი	0,5	0,15	54	8	344	16,2	2,4	103,2
5	ბრინჯი	0,33	1,09	23,1	3,3	233,5	76,3	10,9	771,2
6	რძე მოუხდელი	10	5,07	280	330	460	141,9	167,3	233,2
7	კარაქი	0,33	0,4	2,3	25068	3,63	2,8	304	4,2
8	ხაჭო	0,42	0,96	65,52	40,7	19,3	150	93,1	44,2
9	არაქანი	0,25	0,002	6,7	52,2	8	0,05	0,4	0,06
10	ყველი	0,75	2,2	172,5	191,2	0	506	561	0
11	საქონლის ხორცი	1,83	0,65	256,2	210,1	0	91	74,6	0
12	ღორის ხორცი	1,03	0,59	120	312,2	0	70,8	184,2	0
13	ცხვრის ხორცი	1,42	0,1	59,4	44,2	0	12,0	10,5	0
14	ფრინველის ხორცი	1,0	0,72	102	115	0	73,4	82,8	0
15	მეხვეული	0,33	0,19	42,9	88,0	1,7	24,7	50,7	1,0
16	ახალი და გაყინული თევზი	0,58	0,1	51,6	18,7	0	8,9	3,2	0
17	დამარილებული და შეზოლილი თევზი	0,25	0,09	33,5	48,2	0	12,1	17,4	0
18	კომბოსტო	1,67	1,31	25	1,2	59,1	19,6	0,9	46,4
19	კიტრი	1,25	2,17	11,6	1,9	34,5	20,2	3,2	60
20	ლობიო	1,0	1,0	223	17	545	223	17	545
21	სტაფილო	0,58	0,66	5,2	0,2	34,4	5,9	0,3	39,2
22	ჭარხალი	0,5	1,0	4,4	0,15	29,5	8,8	0,3	59,3
23	ხაზვი	1,0	0,5	8,9	0,3	58,5	4,9	0,15	29,2
24	ნიორი	0,08	0,08	5,2	----	16,9	5,2	----	16,9
25	კარტოფილი	4,27	3,33	60	12,1	488	48	9,6	389
26	ყურმეწი	0,83	0,84	4,1	1,6	108	4,1	1,7	108
27	ციტრუსები	0,42	0,58	2,1	1,6	39,5	2,9	2,3	54,5
28	კურკოვანი ხილი	0,83	1,83	6,6	2,9	69,0	14,6	6,4	152,3
29	კვერცხი	3,0	4,17	14,4	10,5	249,3	20	14,6	346,5
30	შაქარი	1,25	3,23	1375,6	125	7,6	761,5	69,2	4,2
31	შაქარი	0,5	1,22	0	0	1247,5	0	0	3,223
32	მცენარეული ზეთი	0,5	1,22	0	499,5	0	0	1218,8	0
33	მარგარინი	0,17	0,01	0,5	156,4	1,7	0,03	9,2	0,1
	ხულ			4070	2697	10196	3498	3090	13378

ძირითადი კვების პროდუქტების წარმოების და მოხმარების ბალანსი

	საქართველოს მოთხოვნილება	წარმოების მოცულობა	აქედან		
			ადგილობრივი მოხმარება	ექსპორტი	იმპორტი
1 მარცვლეულიათასი ტ.	1400	150	750	---	1250
2 კარტოფილი ათასი ტ	310	950	290	60	20
3 კვერცხი მლნ.ცალ	660	400	---	---	260
4 რძე, რძის პროდ.რძეზე გადაყვანილი ათ. ტ	1100	532	532	---	568
5 ყველი ათასი ტ	18	0,4	0,4	---	17,6
6 შაქრის ფხვნილი ათტ	155	1,4	2	---	153,6
7 მცენარეული ზეთი	35	4	4	---	31
8 ხორცი I კატეგორიის ათ. ტ.სუბპროდუქტების ჩათვლით	160	108	108	---	52

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Римская декларация по всемирной продовольственной безопасности. Архивировано из первоисточника 24 марта 2012.

2. იხ. მაგალითად: კრისტოფ კორდონიე, ევროკავშირის საექსპორტო ბაზრების მდგომარეობა ქართული აგრო პროდუქციის კომპერენტული უპირატესობის რეალიზაციისათვის, სამუშაო მასალები, 2010 წ; ვინსენტ ვოლკჰარტი, "ვაჭრობის პოლიტიკა და ქართული ექსპორტი", ქართული ეკონომიკის ტრენდი 2008 წ;

3. ნ. მოდებაძე, ზ. გარაყანიძე. სასურსათო უსაფრთხოების ზოგიერთი პრობლემა საქართველოში. თბ. 1998წ; პ. კოლუაშვილი — საქართველოს სასურსათო უშიშროება: რეალობა და პროგნოზები. თბილისი. „კოლორი“ 2004 წ; სასურსათო პრობლემიდან სასურსათო უსაფრთხოებამდე / პ. კოლუაშვილი, პ. გიორგაძე, ბ. რამიშვილი; [რედ. : გიორგი ზიბზიბაძე, პაატა კოლუაშვილი]; საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ფინანსურ-

ეკონომიკური ფაქტორები და მისი რეგულირების მექანიზმები საბაზრო ურთიერთობის ფორმირების პირობებში. თეთრუაშვილი ზაურ თეთრუაშვილი-ქარდავა მაია თბ. 2006 და ა.შ.

4. Климова Н.В. ПРОДОВОЛЬСТВЕННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ – ОСНОВА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕГИОНА // Фундаментальные исследования. – 2012. – № 9-1. – С. 214-219 URL: <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=30206> (дата обращения: 05.04.2016).

5. Ефимов А.Б. Организационно-экономические аспекты достижения продовольственной безопасности в России. Автореферат диссертации на соискание звания кандидата экономических наук (doc) (2009). Архивировано из первоисточника 24 марта 2012. Новоселова Н.Н. Управление функциональным развитием регионального агропродуктового комплекса. Автореферат диссертации на соискание звания кандидата экономических наук (doc) (2009). Архивировано из первоисточника 24 марта 2012.